

A zárthelyire tudni kell ezen az anyagon kívül minden egyebet is, ami az órán elhangzott az ÓMS-sel kapcsolatban!

Ómagyar Mária-siralom (ÓMS.) 1300 k.

Ajánlott irodalom:

- Benkő Loránd 1980. *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegei emlékei*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Martinkó András 1988. *Az Ómagyar Mária-siralom hazai és európai tükrében*. Irodalomtörténeti Füzetek 117. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mészöly Gedeon 1944. *Az Ómagyar Mária-siralom nyelvtörténeti és stílustörténeti magyarázata*. Kolozsvár: Universitas Francisco-Josephina (Acta Philosophica 8.).
- A. Molnár Ferenc 2005. *A legkorábbi magyar szövegei emlékek. Olvasat, értelmezés, magyarázatok, frazeológia*. Debrecen: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara, Klasszika-filológiai Tanszék.
- Vizkelety András 1986: „Világ világa, Virágnak virága...”: *Ómagyar Mária-siralom*. Budapest: Európa.

A. Molnár:

- a magyar nyelv és a fgr. nyelvcsalád 2. legrégebbi szövegei emléke és 1. verses emléke
- 1300 k. másolták be a latin nyelvű Leuveni kódexbe
- időrendhez: a KT és KTSz. (1350 k. másolták) nyelvi állapota azt mutatja, hogy az eredije előbbi, mint az ÓMS-é, így nézve az ÓMS időrendben a 3. szövegei emlékünk
- a Mária-siralom elterjedt korabeli műfaj volt
- szenvencia <a szentlecke után énekelték, I. Stabat mater, Dies irae>, lehetett misebetét, de magánáhitatot is szolgálhatott és a passiószövegekkel is kapcsolatban lehetett
- a részletes összefoglalás az ÓMS-kutatással kapcsolatban Benkő ÁrpSzöv-jében olvasható. Az utána keletkezett két munka (Vizkelety 1986, 2004, illetve Martinkó 1988) közül az első elsősorban a Leuveni kódexszel foglalkozik, a második az ÓMS-t széles európai összefüggésbe helyezi
- <Gragger Róbert: 1923: 13. századvégi magyar versként azonosította>
- <ütemhangsúlyos, rímes>
- <másolási hibák: I. A. Molnár [!] jeleit>
- <Az ÓMS a kódex 134. lapjának verzóján szerepel, tagolás nélküli folyamatos lejegyzésben.>

Volek fyrolm thudothlon fyrolmol fepedyk. buol ozuk epedek.

Volek 'voltam'

vala: a –vol-hoz l. a HB-nél tanultakat.

- *val* (*vala*; legkorábbi jelentése: 'létező, meglevő'); eredete: a finnugor eredetű *wole szóra vezethető vissza
- *e*: az *á/é*-jeles elbeszélő múlt idő jele, ami finnugor eredetű (az *i múlt idő jelből alakult ki), szintén l. HB
- *k*: képzői eredetű igei személyrag, l. HB

fyrolm 'siralom'

- *sír*: hangutánzó eredetű
- *alom*: képzőhalmozás, l. HB

thudothlon 'tudatlan'

- *tud*: ősi örökség (úr. *tumte 'érint, tapint')
- *tlan*: fosztóképző; képzőhalmozás

fyrolmol 'siralommal'

- *siralom*: l. korábban
- *val*: határozóragos önálló szóból alakult határozóraggá (agglutinálódott/grammatikalizálódott), l. a HB-nél részletesen

fepedyk 'szepedek, kízzatom'

- A. MOLNÁR: problémás szó, összefüggésbe hozták már a *sápad*, *sóhajtozik*, *sopánkodik* igékkel, 2 elmélet maradt fenn: Pais: a *süpped* 'elmerül, vizenyőssé válik' rokonítása, ill. Mészöly: *szepeg* 'siránkozik, zokog', Benkő is ez utóbbit vette át. Vagyis: *szepeg*: *g*- képzős és *s*-ezős változat. A. M.-nek az furcsa, amilyen szintagmában ez az igealak megjelenik: *siralommal szepeg* – erre nincs más adat, és furcsa, hogy szinonimák kapcsolódnak, nem pedig figura etymologicásan egyazon tő. A. M. saját ötlete: régi nyelvbéli *sebhed* 'sebesül, kízzó gyötrelmet/fájdalmat érez', vagyis 'gyöttrődöm'. Egy szépséghibája az elméletének: íráshibát tételez fel, vagyis a *h* kimaradását. Az ötlet viszont alátámasztható nyelvi adatokkal, képzőművészeti megjelenítésekkel (Mária szívét a fájdalom 7 töre vagy kardja járja át).
- *szeded*: hangutánzó eredetű, összefügg a *szepeg* igével; *szepe*- tő + *-d* gyakorító képző
- *k*: igei személyrag, 1. *valék*

buol 'búval, fájdalomtól, fájdalommal'

- A. MOLNÁR: itt a *bú* szónak mindenképpen 'fájdalom, gyötrellem, kín, bánat' jelentésével kell számolnunk
- *bú*: ótörök eredetű; *buγ
- *-val*: 1. korábban (*fyrolmol*), HB

ozuk 'aszok'

- *asz*: fgr. eredetű, *k*: E/1. igei személyrag 1. *valék*

epedek 'epedek'

- *epe*, ősi eredetű: *säppä; a magyarban a záró *e* elhomályosult E/3-ú személyrag (vö. *vese*, *orja*, *zúza*, ill. az *atya*, *néne*, *apa* stb. rokonsági kifejezéseket)
- *d*: denominális verbunképző
- *k*: 1. *valék*

Walařth vylagumtul fydou fyodumtul ezes urume(m)tuul.

Walařth 'választ'

- *vál*-: passzív tő (vö. *válik*) + *szt* műveltető képző (képzőhalmozás)

vylagumtul 'világomtól'

- A. MOLNÁR: a *világomtól* Mária szeme világára vonatkozik (tehát a legdrágább kincsétől akarják megfosztani), és Bárczi egy jegyzete is ezt támogatja, Benkő viszont egy 'napvilágomtól' jelentést adott meg. A. M. szerint saját elmélete gyengéje, hogy a *Planctus* latin szövegében nincs meg a megfelelő kifejezés, ott más jelentésű elem áll az eredetiben.
- *vil*- tő (1. *villan*, *villog*) + összefüggés a *virág*-gal!!! (Benkő)
- *g*-: deverbális nomenképző (*csillag*, *harag*)
- *m*: E/1-ű bszj, névmásból agglutinálódott
- *tól*-: 1. HB, feltehetően *tő* (*tīβe) névszó + *l* ablatívus rag > *-tól*/*-től* 'valaminek a tövétől', a *tőlem*, *tőled* stb. paradigma arra utal, hogy először palatális változatban létezett

fydou 'zsidó'

- szláv eredetű (*židovi*)

fyodumtul 'fiacskámtól'

- A. MOLNÁR: kérdés, hogy a régi *-d* kics. képzőt a jelentésmegadásban jól adja-e vissza a *-cska/-cske*, s ez különösen fura az *urodum* esetében (ami így 'istenecs kém' jelentést viselne).
- *fiú*: ősi örökség (alapalak: *pojka / *piγa), az *i* veláris *i* eredetileg
  - *fi*: későbbi elvonás
  - *ú*: bizonytalan eredetű; kicsinyítő képző?
  - *-d*: kicsinyítő képző
  - *-m*: 1. *vylagom*
  - *-tól*: 1. *vylagomtul*

ezes ‘édes’

- *íz* (többalakú változatlan tőtípus)
- *s*: denominális nomenképző

urume(m)tuul ‘örömetől’

- *ör*: vitatott eredetű (finnugor?) alapszó (l. az *örüil*, *örvény* alapszavát)
- *m*: deverbális nomenképző (vö. *álm*)
- *m*: l. *vylagomtul*
- *től*: l. *vylagomtul*

O en efes urodu(m) eggen yg fyodum,

O ‘óh’

- önkéntelen hangkitörésből keletkezett indulatszó

en ‘én’

- E/1-ű személyes névmás, levezetését l. a HB-nél (*ez* névmás *e*-je + *n uráli névmásképző)

efes ‘édes’: l. *ezes*

- *urodu(m)*: *úr* (eredetéhez l. a HB idevágó alakjait)

-*d*: l. *fyodumtul*

-*m*: l. *vylagum*

eggen yg ‘egyen egy’

- *egy*: vitatott eredetű, l. a HB-ben (feltehetően a *e ~ i* közelre mutató névmástő + *l* ablativusrag (> *ly > gy*) vagy *gy* denominális nomenképző VAGY szóhasadás eredménye: a finnugor *elō* *el tövéből
- *n*: nyomatékosító elem
- *egy*: l. *eggen*

fyodum: l. *fyodumtul*

fyrou aniath thekunched buabeleul kyniuhhad.

fyrou ‘síró’

- *sír*: l. *fyrolm*
- *ó*: foly. mninképző (l. a HB-ben is), fgr. eredetű: **β / *γ*

aniath ‘anyát’

- *any*:- valószínűleg ősi gyermeknyelvi szó (*ańa)
- *a* (vitatott eredetű): kicsinyítő képző (l. *epe*, *apa* stb.)
- *t* tárgyrag, l. a HB-ben (**te / *to* fgr. mutató névmásból, vagy az E/2-ű birtokos személyjel eredetileg *t* volt, majd *d*-vé módosult (pl. *tied*), a *t* pedig megmaradt tárgyragnak)

thekunched ‘tekintsed’

- *tekint*: *tek*- tő: vsz. fgr. er. (*täkk3)
- *-nt*: mozzanatos igeképző (képzőhalmozás)
- *s* (*j*): a felszólító mód jele
- *d*: az 2-ű személyes névmásból (*ti) agglutinálódott

buabeleul ‘bűjabelől’

- *bű*: l. *buol*
- *ja*: hiátustöltő *j* + *-a* E/3-ű birtokos személyjel (3. személyes névmásból (*si) agglut.)
- *ból*: *bele ‘vminek a belseje’ (l. *bél*) + *l* ablativusrag

kyniuhhad ‘kinyútsad, kihúzzad, (fájdalmát) könnyebbítsed’

- A. MOLNÁR: jellemzően a *kinyújt* igével kapcsolták össze, kb. ‘szabadítsd ki’ jelentésben (ti. a bűből). Négyesy László ötlete volt, hogy íráshiba szerepel a szóban, valójában *kyniuhhed*

(tehát *a* helyett *e*), s így *könnyühed* 'könnyít' lenne, ez rímnek is jobb lenne. Ez Martinkónak is tetszett, de elvetette, mert a régiségben nem adatható *búból könnyít* kifejezés. A. M. szerint akkor is jó Négyesy és Martinkó elképzelése, a vonzatok változhattak a nyelvtörténet folyamán, latin hatást tükrözhetnek, tehát lehetett *betegségből megkönnyebbít*, mondani lehetett volna, hogy *búból könnyít*. Egy erős érv emellett még az, hogy a *kinyújt* nem szerepelhet a fenti írásmódban, ugyanis ebben a korban az igekötőket még különírták az igéktől.

- *ki-*: igekötő (a legkorábbi 6 egyike)
- *nyújt*: *nyú-* ősi örökség + *j*: a **kt* műveltető képző *k*-jából
- *s* (*j*): felszólító mód jele, l. *thekunched*
- *d*: l. *thekunched*

kunuel arad, en iunhum buol farad /

Scemem 'szemem'

- *szem*: ősi örökség (**sílmä*)
- *m*: bszj. l. *vylagum*

kunuel 'könnyel'

- *könny*: ősi örökség (**kiñe[l3]*)
- *-vel*: l. *fyrolmol*

arad 'árad'

- *ár*: ősi örökség (**sar3/*šar3*)
- *d*: deverbális verbumképző

en 'én': l. korábban

iunhum 'jonhom'

- *jonh*: elhomályosult szóösszetétel; **johon* = **jo*: előtag 'belső rész'; ősi örökség + **hon*: ősi finnugor örökség ('has'), itt a szó átvitt értelemben szerepel 'szívem, lelkem'
- *m*: l. korábban

buol: l. korábban

farad 'fárad'

- A. MOLNÁR: a *buol farad* jelentése itt 'kíntól, fájdalomtól emésztődik, szenved, gyötrődik', a *bú* idevágó jelentésére l. a fentebb leírtakat. A *fárad* igének a régiségben volt 'eleped, gyötrődik, szenved' jelentése (sok kódexpéldával igazolható), kár, hogy értelmező szótáraink ezt nem tartják nyilván, a TESz-ben sem ez szerepel.
- *fár-*: ősi alapszó
- *d*: gyakorító képző

the werud hullothy a en iu(n)hum olelothy a

the 'te'

- szemn. nm., a 2. személyre referáló **ti*-ből lett > *te*

werud 'véred'

- *vér*: ősi örökség (**βire*)
- *-d*: E/2 bszj. a **ti* 2. személyű szem. nm-ből keletkezett

hullothy a 'hullatja'

- *hull*: ősi örökség (**kule*)
- *at* (~ *ás*): deverbális nomenképző
- *j*: hiátustöltő
- *-a*: E/3. bszj (ősi eredetű, l. **si*)

en 'én' l. korábban

iunhum: l. korábban

olelothya 'alélatja, alélása'

- *alél*: *al-* tő ősi eredetű 'alszik, fekszik' (vö. *alszik*) + *él*: deverbális verbumképző
- *atja*: l. *hullothya*

Vylag uilaga viragnac uiraga.

Vylag: l. *vylagumtul*

uilaga 'világa'

- A. MOLNÁR: a *vylag uilaga* itt annyit jelent 'világosságnak világossága', azaz erkölcsi példa, 'a világmindenség világossága, erkölcsi példája, forrása, reménye', l. a Bibliában a *világosság* az erkölcsiség, a pozitív tulajdonságok kifejezője, és Istent és Jézust is nevezik így.
- *világ*: l. *vylagumtul*
- *a*: l. *hullothya*

viragnac 'virágnak'

- *virág*: ÖSM szóhasadás a *világ* 'fény, ragyogás' szóból, a másik irányt l. *világ*
- *nak*: a birtokos jelző ragja; l. HB. (*ne* mutató névmás + *k* lativusrag – grammatikalizáció), már illeszkedett alak (a nekem, neked stb. mutatja, hogy a palatális a régebbi változat)

uiraga 'virága': l. *viragnac*, *hullothya*

keferuen kynzathul uof fcegegkel werethul.

keferuen 'keserűen'

- *keser*: ősi örökség
- *ű*: igenévképző
- *-ó ~ -ő*: foly. mnin-képző, l. fgr. **β / *γ*

kynzathul 'kínzatól'

- *kín*: ótörök eredetű (**qin*; az *i* helyébe egy veláris *i* kerül, majd egy palatális)
- *z*: denominális verbumképző
- *t*: deverbális verbumképző
- *l*: képzői eredetű igei személyrag

uof 'vas'

- ősi uráli örökség (**βaške*)

fcegegkel 'szegekkel'

- *szeg*: ősi örökség (**šenkə*)
- *k*: többesjel, ősi örökség; eredetileg **kk*
- *vel*: l. *fyrolmol*

werethul 'veretül'

- *ver*: ismeretlen eredetű
- *t*: l. *kynzathul*
- *l*: l. *kynzathul*

Vh nequem en fyon ezes mezuul /

Vh 'óh': l. korábban

nequem 'nekem':

- megszilárdult ragos alakulat, l. a *-nak/-nek* rag. kialakulását (**nal*ne* kezdetű mutató névmás + *k* lativusrag)
- *m*: E/1. bszj, l. korábban és HB.

en: l. korábban

fyon: l. *fyodum*

ezes: l. korábban

mezuul 'mézül':

- *méz*: ősi örökség (*mete) „egybeesés” az indoeurópai *méz*-megfelelőkkel
- *l*: -*ul/-ül*: -*l* abl. rag, majd testesedett

Scegenul fcepfegud wirud hioll wyzeul.

Scegenul 'szégyenül'

- *szégyen*: ismeretlen eredetű + -*l*: denominális verbunképző

fcepfegud 'szépséged'

- *szép*: ősi örökség (*szēp)
- *ség*: önálló szói eredetű képző; a *ság* 'domb, halom' szóból, l. HB
- *d*: E/2 bszj., l. korábban + HB

wirud: l. *werud*

hioll: l. *hullothya*

wyzeul 'vízül' vagy 'vízzel': vagy arra utal, hogy Krisztus vére az egyházi szövegek szerint oly bőségesen hullott, mint a folyóvíz, vagy arra, hogy amikor a katona a halott Krisztus oldalában lándzsát döfött, víz és vér jött ki abból.

víz:

- ősi örökség (*βete)
- *l*: l. *mezuul*

Syrolmom fuhazatum therthetyk kyul en iumhummok bel bua qui fumha nym [kyul] hyul

Syrolmom: l. *syrolm*, *vylagumtul*

fuhazatum 'fohászatom'

- *fúj* ige + *ász* gyakorító képző > *fohász ige
- -*at*: deverbális nomenképző
- *m*: l. *vylagumtul*

therthetyk kyul 'törtetik kívül/kifelé', de l. az A. Molnár-féle jelentést is! - Ez az egyik legvitatottabb szerkezet

- A. MOLNÁR:
  - *therthetyk*: 'láttatik, mutatkozik', ezt igazolja, hogy az igealak a *tör* vagy *tér* igével való rokonítása igen bizonytalan, ilyen formában hapax lenne; továbbá, hogy a latin eredetinek megfelel; az itteni íráshiba (t és r tévesztése, felcserélése, hasonló módú írása) itt könnyen magyarázható, a kódex egyéb helyei is támogatják.
  - a *kyul* Mészöly alapján 'kifelé' (a *kívül* egyik funkciója volt a korban ez, ti. kívülre)
- *tör*: ismeretlen eredetű
- *tetik*: műveltető képző + -*ik* (ezt l. a HB-ben)

kyul ~ *ki* (igekötő): l. *kyniuhhad*

en: l. korábban

iumhummok 'jonhomnak': l. *jonhom*, *viragnac*

bel bua 'bel búja', 'belső fájdalma'

- *bel*: l. -*ban/-ben*, -*ból/-ból*, -*ba/-be* ragcsalád, ill. korábban
- *bua*: l. *buol*, *buabeul*

qui: l. *kyniuhhad*

fumha 'soha'

- *sem* (*is*, *és*, *s* + *nem* tag. szó) + *ha* > *somha* > *soha*

nym 'nem'

- ősi örökség, a *ne* előzménye az ur. *ne mutató névmás (vö. *némi*, *némely*)

- *nem*: *ne + *mi 'ez' + 'mi, micsoda'
- tagadószóvá válása már az együttélés korában megkezdődött

[*kyul*] *hyul* 'kiül hiül'

ki: l. *kyniuhhad*

hyul:

- *hy-*: vitatott er., Benkő *hiul* 'fogy, üresedik' (vö. *hiány*), vö. HB. *heon* etimológiája
- *l*: -képző

Wegh halal engumet / eggedum illen / maraggun urodum, kyth wylag felleyn

Wegh 'végy'

- *vesz*: vsz. a *visz* (**βi*ke) igéből keletkezett szóhasadással
- *sz*, *v-s* ige, l. a HB-nél azokról elmondottakat (különösen a felszól. módról), *j*: a felszólító mód, l. *thekunched*

halal 'halál'

- *hal*: ősi uráli örökség (*kole)
- *-l*: deverbális nomenképző

engumet 'engemet'

- *engem*: *én*: l. korábban + *g*: névmásképző + *m*: E/1 bszj. (l. korábban) + *t*: tárgyrag l. *aniath*

eggedum 'egyedüm, egyetlenkém': l. *egy*, *fyodumtul*

illen 'éljen'

- *él*: ősi uráli örökség (*elä), pótlónyúlással lett hosszú *é*
- *j*: l. *thekunched*
- *n*: képzői eredetű igei személyrag

maraggun 'maradjon'

- *marad*: bizonytalan eredetű (talán ősi örökség)
- *d*: gyakorító képző
- *j*: l. *thekunched*
- *n*: l. *illen*

urodum: l. korábban

kyth 'kit'

- *ki*: ősi eredetű; eredetileg kérdő névmás > ksz.
- *t*: l. *aniath*

wylag: l. *vylagum*

felleyn

- *fél*: ősi örökség *pele
- *j*: felszól. módjel, l. *thekunched*
- *n*: képzői eredetű igei személyrag, l. korábban

O ygoz fyemonnok bezzeg fcouuo ere

O 'óh': l. korábban

ygoz 'igaz'

- bizonytalan eredetű; ?a *jóg* 'jó, jobb kéz' *ig változatából
- *z*: denominális nomenképző

fyemonnok 'Simeonnak'

- *Simeon*: tulajdonnév
- *-nak*: a birtokos jelző ragja, önálló szóból keletkezett testes rag: *ne* mutató névmás + *k* lativusrag (*nekem*, *neked* stb. pdm alapján a palatális alak az eredetibb)

bezzeg 'bezzeg'

- a *bíz, bízik* ige rövid magánhangzós változata adja a tövet
- *g*: tisztázatlan eredetű
- határozószóvá öt. mondatok főm-bei névszói állítmányaként fejlődött

ʃcouuo ‘szava’

- *szó*: ősi örökség (*saβʒ)
- *a*: E/3. bszj., 1. korábban, ill. HB

ere ‘ére’

- *ér*: vitatott eredetű, ótörök (*är, er*) vagy ősi örökség (*särʒ)
- *e*: az *á/é*-jeles múlt idő jele, l < fgr. *i múltidő-jel – már röviden ejtik, l. *a*: *á* és *e*: *é* szembenállás

en erzem ez buthuruth / kyt niha egyre.

en ‘én’: 1. korábban

erzem ‘érzem’

- *érez*: *ér*- tö ‘elér’ + *z* gyakorító képző, az *ér* etimológiája bizonytalan, talán ótörök jöv. szó, nagyon korán, talán már az uráli korban átvehették.
- *m*: E/1 személyrag, szem. nm-ből agglutinálódott, 1. korábban, ill. HB

ez ‘ez’

- *e*: ősi uráli örökség (*e)
- *z*: névmási eredetű (**te/*to*) képzőszerű elem

buthuruth ‘bútört’

- A. MOLNÁR: az egyházi latinban gyakori *gladius doloris* ‘fájdalomnak a töre/karja’ megfelelője, a szenvedő anyát szívét átjáró törökkel ábrázolják (1. korábban is). Sok verziója megjelenik a kódexekben is: *keseűségnek töre, bánatnak töre, sérelmnek töre, fájdalom töre*
- *bú*: ótörök eredetű (*buγ)
- *tör*: ősi örökség (*terä)
- *t* tárgyrag: 1. korábban

kyt ‘kit’

- *ki*: kérdő-vonatozó-hatlan nm., ősi örökség: (**ke ~*ki*)
- *t* tárgyrag: 1 korábban, *buthuruth*

niha ‘néha’

- *né*: bizonytalan eredetű, talán a *nä mutató névmás folytatása (vö. *nem, neki, ne*)

egyre ‘ígére’

- *ígér*: ismeretlen eredetű
- *e*: elb. múlt jele, 1. korábban és *ere*

Tuled ualmun de num ualallal, hul yg kynzaffal, Fyom halallal.

Tuled ‘tüled’

- *től*: *tő* (*tiβe) + *l* ablativus rag > *-tól/-től* (‘valaminek a tövétől’), 1. HB
- *d*: E/2. bszj, szem. nm-ből agglutinálódott, 1. korábban és HB.

ualmun ‘válnom’

- MOLNÁR: *Tuled ualmun de num ualallal*: Benkő szerint az ÓMS legrejtélyesebb része, a *ualmun* és *ualallal* igen problémás. Az, hogy az első íráshiba, azt A. Molnár szerint, nagyjából mindenki elfogadja, a *ualnam* ‘válnám’ lenne a helyes (vagy *ualnom* és kimaradt a *kell* mögüle, de ez utóbbit A. M. ritmikailag és más okokból sem tartja valószínűnek). A többit 1. *ualallal*.

- *vál*: fgr. kori szó, 'leszáll, lemegy'
- *n*: képzői eredetű igei személyrag
- *m*: l. *erzem*

de 'de'

- ismeretlen eredetű, eredetileg határozószó vagy indulatszó lehetett, részletesebben l. HB.

num 'nem', l. korábban: *nym*

ualallal 'valállal'

- A. MOLNÁR: 'élettel, életben maradva' (s a *valál* így 'élet' jelentésű), vagyis Mária meg akar halni a fiával együtt, tehát elválna tőle, de nem életben maradva, s ezt az ÓMS utolsó vszk-ában is szereplő 'végy halál engemet'-tel teljesen koherens.
- jelentése: *valál*: 'az, ami van' (valós helyzet)
- alapja: a létige: *val-*, l. HB
- *-val*, l. korábban és HB.

hul 'hol'

- *ho*: a *ko fgr. névmásból alakult ki (*k* > *h*)
- *l*: ablativusrag

yg 'így'

- magyar fejlemény
- *gy*: *l* abl. rag (l. *l* > *ly* > *gy*)

kynzaffal 'kínzassál', l. *kynzathul*

- *t*: deverbális verbumképző
- *s* (*j*): felszólító módjel, l. korábban
- *l*: l. korábban

Fyom 'fiam': l. *fyodumtul*

halallal 'halállal', l. *halal*

- *-val*: *ualallal*

Sydou myth thes turuentelen / fyom merth hol byuntelen /

Sydou 'zsidó', l. korábban

myth 'mit'

- *mi ősi er. nm.
- *t* tárgyrag: l. korábban, *buthuruth*

thes 'tész'

- *tesz*: ősi örökség (*teke), *sz*, *v*-s ige

turuentelen 'törvénytelen'

- a *tör-* fő ismeretlen eredetű, vsz. török
- a *-vány/-vény* deverbális nomenképzőnek tűnik, de nem bizonyítható az ismeretlen etimológia miatt biztosan
- *-telen*: fosztóképző (képzőhalmozás)

fyom: l. korábban

merth 'mert', l. korábban

hol: l. *hul*

byuntelen 'büntelen'

- *bűn*: ismeretlen eredetű
- *-telen*: l. *turuentelen*

fugwa / huztuzwa wklelue / kethwe, ulud.

fugwa ‘fogva’

- *fog*: ősi ugor örökség (*pun3)
- *va*: hatin. képző, vagy fgr. eredetű (*ma, *me) vagy összetétel: *v* igenévképző + lativusrag

huztuzwa ‘húzkodva’

- *húz*: ősi örökség (*kut3)
- *toz* (~ *doz*): gyakorító képző
- *va*: l. *fugwa*

wklelue ‘öklelve’

- *öklel*: ismertelen eredetű *ök* szótő, az *ököl* igei származéka
- *l*: gyakorító képző
- *l*: igeképző
- *ve*: l. *fugwa*

kethwe ‘kötve’

- *köt*: ősi örökség (*kitke)
- *ve*: l. *fugwa*

ulud ‘ölöd’

- *öl*: ősi örökség (*βeð3)
- *d*: igei személyrag, l. HB.

Keguggethuk fyomnok / ne leg, kegulm mogomnok /

Keguggethuk ‘kegyelmezzetek’

- *kegy*: ismeretlen eredetű
- *g*: képző
- *j*: felszól. módjel, l. *kynzaffal*
- *-tek*: T/2-ű igei személyrag, l. HB. (2. személyű szem. nm. + többesjel)

fyomnok: l. *Fyom* és *Symeonnok*

ne ‘ne’

- előzménye: uráli *ne mutató névmás (vö. *némi*, *némely*)

leg ‘légy’

lesz:

- fgr. örökség a tő: *lē / *le
- *sz*, *v-s* ige, a *v-s* tő vsz. hiátustöltés eredménye

kegulm ‘kegyelem’, l. még *keguggethuk*

- *l, m*: képzőhalmozás

mogomnok ‘magamnak’

maga: l. HB is (*muga nec*):

- vitatott eredetű, hogy a *mag* főnévből származtatható-e (+ E/3. bszj.)
- Más etimológia *ma-* ~ *mo-* névmási tő (*más*, *ma*, *majd* stb.) + *g* nyomatékosító elem + bszj.

m: E/1. bszj, l. korábban

nak: l. *fymeonnak*

owog halal kynaal, anyath ezes fyaal / egembelu ullyetuk.

owog ‘avagy’

- magyar fejlemény
- bizonytalan eredeztetés, a legvsz-bb: *a* / *az* mutató névmás + *vagy* (a *van* létige egyik alakja) összetapadásával
- más ötlet: *a* mutató névmás + finnugor *v* névmásképző + *gy* módhatározórag

halal ‘halál’, 1. korábban

kynaal ‘kínjával’

- *kín*: 1. *kynzaaffal*
- *j*: hiátustöltő
- *a*: E/3. bszj., 1. korábban és HB.
- *-val*: 1. korábban és HB.

anyath ‘anyát’, 1. korábban

ezes ‘édes’, 1. korábban

fyaal: 1. *Fyom*, *ualallal*

egembelu ‘egyetemben’,

- *eg*: 1. *eggen yg*
- *m*: határozórag
- *belé*: határozórag, *-bele*, 1. korábban

ullyetuk ‘öljétek’

- *öl*: 1. *ulud*
- *-j*: felszól. módjel 1. *kynzaaffal*
- *-tek*: 1. *Keguggethuk*